

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

11(1) 2024

Mass Communication Special Issue
Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş tarihi | Received: 15.11.2024
Kabul tarihi | Accepted: 10.12.2024
Yayın tarihi | Published: 15.12.2024

Xatirə Hüseynova

<https://orcid.org/0000-0003-0697-380X>

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Baku State University, Faculty of Journalism,
Department of New Media and Communication Theory, Azerbaijan, hatirebsu@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Hüseynova, X. (2024). Televiziya Tənqidi Televizyanın Nəzəriyyəsi və Təcrübəsini Birləşdirən Jurnalistika Sahəsidir. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi Mass Communication Special Issue*, 11 (1), 108-116.

Televiziya Tənqidi Televizyanın Nəzəriyyəsi və Təcrübəsini Birləşdirən Jurnalistika Sahəsidir

Xülasə

Televiziya tənqidinə adətən beynəlxalq təcrübədə media tənqidinin bir qolu kimi baxılır. Televiziya tənqidinin bir termin olaraq müxtəlif yozumları var. Teletənqid “keyfiyyətsiz məhsul ilə mübarizə silahı”, tamaşaçını maarifləndirən və yönləndirən amil kimi xarakterizə edilir. Tənqidçi auditoriyanın üzərinə yağdırılan saysız-hesabsız proqramlar arasında bir növ yönləndirici rolunu oynayır. Təcrübə göstərir ki, kütləvi auditoriyaya ünvanlanmış tənqidi materiallar da səmərəsiz qalmır. Belə halda teletənqidlə üzlaşməyini labüd sayan proqram yaradıcısı daha artıq məsuliyyət və cavabdehlik hiss edər, verilişin doğuracağı peşəkar reaksiya ilə hesablaşmağı göz önünə alar. Peşəkar teletənqidçi oxucu üçün istiqamətləndirici rolunu oynayır, hər hansı bir teleproqramın onun xoşuna gəlib-gəlməməsini müzakirəyə çıxarmır. Tənqidçi əsərin, hər hansı teleproqramın və ya bütövlükdə bir kanalda yayımlanan verilişlərin mahiyyətini anlatmalı, qoyulan qaydalara uyub-uyumadığını göstərməli, fikrini qəbul etdirməyə çalışmamalı, sadəcə informasiyalandırmalıdır. Böyük və ya kiçikliyindən asılı olmayaraq, hər hansı auditoriya qarşısına çıxan tənqidçi ilk növbədə televiziya mühitində, müxtəlif və çox zaman bir-birini təkrarlayan, o qədər də fərqlənməyən televiziya kanalları arasında mayak, yönləndirici vəzifəsini üzərinə götürməlidir.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

Açar sözlər: Media Tənqidi, Televiziya Tənqidi, Jurnalistika, Televiziya

Television Criticism is a Journalism Field that Combines Television Theory and Practice

Abstract

Television criticism is generally regarded as a branch of media criticism in international practice. There are various interpretations of television criticism as a term. Television criticism is characterised as 'a weapon against inferior products', an element that educates and guides the viewer. The critic acts as a kind of conduit between the myriad of programmes showered upon the viewers. Experience shows that critical material addressed to a wide audience is not without effect. In such a situation, the creator of a programme who feels that it is inevitable that he will encounter television criticism will feel more responsible and accountable, and will take into account the professional backlash that the programme will cause. A professional TV critic guides the reader and does not discuss whether he/she likes or dislikes a TV programme. The critic should explain the essence of the work, any TV programme or all the programmes broadcast on a channel as a whole, show whether they comply with the established rules or not, should not try to impose his/her opinion, but only inform. The critic, who appears before every viewer, no matter how big or small, must first of all undertake the task of being a guide and a guiding light in the television environment, among different and often overlapping and not so different television channels.

Keywords: *Media Criticism, Television Criticism, Journalism, Television*

Giriş

Çağdaş informasiya məkanını televiziyasız təsəvvür etmək mümkün olmadığı kimi televiziyanı da prinsipial, peşəkar tənqidsiz düşünmək olmaz. Televiziya tənqidinin öyrənilməsi kifayət qədər aktualdır, çünki bu gün Azərbaycanda telekanalların o qədər də ürəkaçan olmayan durumu teletənqidin də zəif olduğunu göstərir. Televiziya tənqidçisi auditoriyanın üzərinə yağdırılan saysız-hesabsız proqramlar arasında bir növ yönləndirici rolunun oynayır. Kütləvi auditoriyaya ünvanlanmış tənqidi materiallar səmərəsiz qalmır, teletənqidlə üzləşəcəyini labüd sayan proqram yaradıcısı daha artıq məsuliyyət daşıyır, verilişin doğuracağı peşəkar reaksiya ilə hesablaşmaq lazım gəldiyini anlayır. Nəticədə izləyiciyə daha keyfiyyətli məhsul - maraqlı proqram təqdim olunur. Azərbaycanda televiziya tənqidini araşdırmaq elə televiziyanın tarixini öyrənmək deməkdir. Televiziya tənqidinin tarixi elə müntəzəm teleyayımın başladığı vaxtdan hesabansa da indiyədək Azərbaycanda sistemliixtisaslaşmış teletənqidçilər ordusu yetişməyib. Araşdırmalarımız göstərir ki, 1956-cı ildən sonra kütləvi nəşrlərdə - qəzet və jurnallarda televiziya yayımı, yayımın texniki tərəfləri, televiziya dil və nitq problemi, aparıcı problemi kimi mövzularda yazılara rast gəlinir. Bu materialların təhlili də teletənqidin inkişafının önəmini bir daha şərtləndirir.

1. Televiziya tənqidi media tənqidinin bir qolu kimi

Televiziya tənqidinə adətən beynəlxalq təsrübədə media tənqidinin bir qolu kimi baxılır. Xarici elmi-nəzəri ədəbiyyatda geniş istifadə olunan «media tənqidi» bir termin olaraq Azərbaycan jurnalistikası üçün yenidir. İngilisdilli ədəbiyyatda «media criticism» termin kimi iki anlamda izah olunur:

1. Bu termin araşdırmalarda kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyətinin elmi təhlilinə aid edilir. Bu halda söhbət jurnalistika elminin ayrılmaz sahəsi olan elmi tənqiddən gedir.

2. Termin media istehsalının təhlilini gerçəkləşdirən, kütləvi informasiya vasitələrinin aktual problemlərini öyrənən jurnalist yaradıcılığı sahəsinə şamil edilir (Hüseynova, 2014).

Media tənqidini vahid kompleks halında araşdırmaq vacib olduğu kimi onun ayrı-ayrı komponentlərini – televiziya yaradıcılığını, radio jurnalistikasını, dövrü mətbuatın fəaliyyətini, internet yayımını hərtərəfli araşdırmaq da önəmlidir. Media tənqidi kütləvi informasiya vasitələrində informasiya istehsalının aktual yaradıcılıq, peşəkar-etik, hüquqi, iqtisadi və texnoloji aspektlərini araşdıran jurnalist yaradıcılığı sahəsidir. Bu zaman media məhsulunun yaradıcılıq tərəfinə daha çox üstünlük verilir. Beləliklə, media tənqidinin obyektinə təkcə media məzmununu və media məhsulu müəlliflərinin yaradıcılığını əhatə etmir, çap və elektron medianın auditoriya ilə, ümumilikdə ictimaiyyətlə qarşılıqlı əlaqələrini kompleks şəkildə öyrənir.

Media tənqidinin aşağıdakı sahələrini müəyyən etmək olar:

- televiziya tənqidi;
- dövrü mətbuatın tənqidi;
- radio tənqidi;
- yeni medianın tənqidi.

Televiziya tənqidi barədə hərtərəfli danışmaq üçün öncə onun mahiyyətini dərk etmək, “televiziya tənqidi nədir?” sualını cavablandırmaq vasibdir. Televiziya tənqidinin bir termin olaraq müxtəlif yozumları var. Teletənqid “keyfiyyətsiz məhsul ilə mübarizə silahı”, tamaşaçını maarifləndirən və yönləndirən amil kimi xarakterizə edilir. 2002-ci ildə Avrasiya Televiziya Akademiyası ilə “Teleforum” jurnalı, Avrasiya Media Qrupu, Rusiya Kinematografçılar İttifaqı və İnternyusla birgə televiziyanın nəzəriyyəsinə və tənqidinə həsr olunmuş seminarda televiziya tənqidinə “fərdi baxışın aqressiv telemühitdən müdafiəsi” kimi baxmaq qərara alınıb. Moskva Dövlət Universitetinin professoru, televiziyanın tanınmış araşdırıcılarından olan S. A. Muratov televiziya tənqidini “televiziyanın özünüdərk” adlandırır (Muratov, 2016). Bəzi teletənqidçilər isə bu termini “teleproseslərə kənardan baxış” kimi səciyyələndirir. Peşəkar tənqidçi oxucu üçün istiqamətləndirici rolunu oynayır, hər hansı bir əsərin onun xoşuna gəlib-

gəlməməsini müzakirəyə çıxarmır. Tənqidçi əsərin, hər hansı teleproqramın və ya bütövlükdə bir kanalda yayımlanan verilişlərin mahiyyətini anlatmalı, qoyulan qaydalara uyub-uymadığını göstərməli, fikrini qəbul etdirməyə çalışmamalı, sadəcə informasiyalandırmalıdır. Böyük və ya kiçikliyindən asılı olmayaraq, hər hansı auditoriya qarşısına çıxan tənqidçi ilk növbədə ədəbi mühitdə, müxtəlif və çox zaman bir-birini təkrarlayan, o qədər də fərqlənməyən televiziya kanalları arasında mayak, yönləndirici vəzifəsini üzərinə götürməlidir.

Bir sözlə, yaradıcı kollektiv yaradır, yayımçı – texniki avadanlıq və cihazlar vasitəsilə ötürür, auditoriya – izləyir, tənqidçi – incələyir, saf-çürük edir. Seçim hüququ isə yenə də auditoriyada qalır. Demək, əslində kütəlvi və dayanıqlı, nisbətən sabit auditoriya uğrunda durmadan mübarizə aparan televiziya kanallarının seyrçi qəlbinə yolu dolayısıyla tənqidçinin qələmindən də keçə bilər. Buna görə də tənqidçi öz işini yaxşı bilən, praktik mülahizələrinin arxasında möhkəm nəzəri dayaqlar qoymağı bacaran peşəkar olmalıdır. Çünki televiziya özü ictimai fikri formalaşdıran önəmli informasiya vasitələrindəndir. *“Təbiidir ki, kütləvi kommunikasiya vasitələri ilk növbədə dünyada cətəyan edən hadisələr barədə dinləyici və tamaşaçı auditoriyasına informasiya verərək hamını dünya vətəndaşına çevirməyə qadir olduğunu göstərir”* (Məhərrəmov, 2000, s. 41).

2. Ədəbi tənqid televiziya tənqidinin bazası kimi

Televiziya tənqidi nəzəri səhətdən ədəbi tənqidin bazası üzərində formalaşmış. Bu baxımdan teletənqidin nəzəri aspektdən araşdırılmasına ədəbi tənqidin bəzi məqamlarının xatırladılması ilə başlamaq daha məqsədəuyğun olardı. XIX əsr Azərbaycanın mütəfəkkir yazıçısı, həm ədəbi-bədii, həm ictimai-fəlsəfi, tənqidi, estetik, sosial baxışları ilə ədəbiyyat tariximizə öz möhürünü vuran Mirzə Fətəli Axundovun da tənqid barədə maraqlı fikirləri var. Axundov “tənqid” terminini müxtəlif mənələrdə, həm konkret, həm də geniş anlamda işlədib. O, tənqiddə ictimai inkişaf vasitəsi kimi baxaraq cəmiyyətin tərəqqisindəki faydasından danışır. Axundovun fikrincə, ədəbiyyat moizə, məsləhət yolu ilə gedə bilməz, o cəmiyyətin nöqsanlarını və eybəcərliklərini tənqiddə tutmalıdır. Bununla da irəliləyişə təkan verməlidir. (Axundov, 1987). Ədib tənqid – kritika terminini bir də ədəbi tənqid mənasında işlədib. Axundov belə qənaətə gəlib ki, bədii ədəbiyyatın inkişafını istiqamətləndirmək, ona doğru yol göstərmək, oxusunun zövqünü yüksəltmək üçün ədəbi tənqid vasibdir. Avropada geniş tətbiq edilən bu üsul Şərqdə də dəbə düşməlidir. Ədəbi tənqidin bir nümunəsi olaraq Axundov İran şairi Süruşun, dramaturq Mirzəağa Təbrizinin, Rzaquluxan Hidayətin əsərlərini tənqid edib.

“... bu qayda Avropada məlumdur və onun böyük faydaları vardır; məsələn: bir şəxs bir kitab yazdığı zaman, başqa bir şəxs onun əsərinin mətləbləri xüsusunda kritika yazır, bu şərtlə

ki, onun yazısında müəllif haqqında ədəbsiz və könül insidən bir söz belə olmasın. Hər nə deyilsə, incəliklə deyilsin. Bu işi “kritika”, fransız istilahı ilə “kritik” adlandırırlar (Axundov, 1987).

Müəllif ona savab verir. Ondan sonra üçüncü bir şəxs meydana çıxır, ya müəllifin savabını təsdiq edir, ya da kritika yazanın fikrini üstün tutur. Bu işin nəticəsi budur ki, get-gedə nəzm və nəsr, inşa və təsnif bütün Avropa xalqlarının dilində səlasət qazanır və mümkün qədər səmi nöqsanlardan təmizlənir. Müəllif və şairlər öz vəzifələri və təklifləri haqqında tamam xəbərdar olurlar (Axundov, 1987). Axundovun fikrinsə, mətbuat elə bir kritika çap etməlidir ki, o, obyektiv olsun, həqiqəti desin, müəlliflərə bir növ yol göstərsin. Kəsərli ədəbi tənqid olmadan bayağı ədəbiyyatla mübarizə aparmaq olmaz.

Təbii ki, tənqid hər hansı bir əsəri pisləmək, yalnız sözün əsl mənasında, tənqid etmək, nöqsanları qabartmaq demək deyil, onun əsas məqsədi əsəri təhlil etmək, onun komponentlərinin qəbul olunmuş qaydalara və nəzəri müddəalara nə dərəcədə uyub-uymadığını aşkarlamaq, saf-çürük etmək və istiqamətləndirməkdir. Belinskiynin təbirincə desək, “*tənqid etmək - müəyyən hadisədə ağılın qarşıya qoyduğu ümumi qaydaları arayıb aşkara çıxarmaq deməkdir*” (Belinskiy, 1955).

Tənqidin əsl mahiyyətini açıq-aydın xırdalayan Belinskiy yazır: “*Tənqid etməyi çoxları danlamaq, tənqidi isə məzəmmət məqaləsi kimi başa düşürlər. Bu azmış kimi, satiranı da, paskvili də, tənqid adlandırırlar, əyalətlərdə isə səmiyyətin orta təbəqəsi arasında qeybət, dedi-qodu da tənqid hesab olunur. Tənqidi bu cür qəbul etmək bəraəti unudaraq ədaləti yalnız cəza ilə qarışdırmaq deməkdir. Tənqid daha çox insəsənətlə bağlı bir elm kimi tanınsa da, onun rolu bununla məhdudlaşmışdır. “Kritika” - mühakimə etmək mənasını verən yunan sözüdür. Ümumi mənada tənqid özü elə mühakimə deməkdir. Buna görə də tənqid yalnız ədəbiyyata və insəsənətə aid deyil, elmi predmetləri, tarixi, əxlaqı tənqid də mümkündür. Məsələn: Lüter papizmin, Bossyüet tarixin, Volter isə feodal Avropasının tənqidçisi idi*” (Belinskiy, 1955, s. 278).

Tənqidi müstəqil bir elm kimi dəyərləndirən Puşkin onun əsas vəzifələrini yığcam şəkildə belə göstərmiş: “*Tənqid – insəsənət və ədəbi əsərlərin gözəlliyini və qüsurlarını açan elmdir. O, rəssam ya da yazıçının öz əsərini yaradarkən istinad etdiyi qaydalar toplusundan qaynaqlanmalı, müasir yaradıcı mühitin müşahidəsi və nümunələrin dərinəndən araşdırılmasına əsaslanmalıdır. Tənqid tərəfsiz, inandırıcı və elmi olmalıdır*” (Pushkin, 1949, s. 58).

Puşkindən fərqli olaraq, böyük rus tənqidçisi I. V. Belinskiy belə düşünür ki, “kamil bədii əsərin nə gözəllikləri, nə də çatışmayan cəhətləri olmur. Yalnız bədii əsəri bir tam olaraq qavraya bilməyən estetik zövq onda gözəllikləri ya da mənfilikləri görə bilər”. Belinskiynin

fikrincə, əsl tənqidin vəzifəsi şairin yaradıcılığında xüsusi yox, ümumi; fərdi yox, bəşəri; öləri yox, daimi; təsadüfi yox, zəruri cəhətləri aramaq və bunun əsasında da şairin ideyalarını, dəyərini, üstünlüklərini, yerini və əhəmiyyətini təyin etməkdir. Belinskiy yazır ki, heç nəyi şəxsi mövqe əsasında, fərdi təəssürata görə nə təsdiqləmək, nə də inkar etmək olmaz: mühakiməni şəxslərin deyil, ağılın öhdəsinə buraxmaq lazımdır və insan öz mövqeyinə görə deyil, ümumbəşəri ağıl naminə mühakimə yürütməlidir.

“Söhbət yeməklərdən, şərabdən, yarış atlarından düşəndə «mənim xoşuma gəlir, mən bəyənirəm” ifadələri yerinə düşür, burada hətta hər kəsin öz avtoriteti də ola bilər. Amma söhbət ki tarixdən, elmdən, insəsənətdən düşür, burada yalnız öz hislərinə və düşüncələrinə əsaslanaraq özbaşına və sübutsuz hökm verən hər hansı “mən” ağıldankəmlər evində başına kağızdan tac qoymuş.... bədbəxti xatırladır” (Belinskiy, 1955, s. 279).

3. Televiziya tənqidi informasiya axınında “kompas” kimi

Azərbaycanda televiziya informasiyası bazarında yer tutmaq cəhdlərinin artması televiziya tənqidinin zərurətini artırır. Fikrimizsə, televiziya tənqidi bir termin olaraq aşağıdakı kimi anlaşılmalıdır:

*Televiziya tənqidi ilk növbədə media tənqidinin birbaşa televiziya yaradıcılığı məhsulunu dəyərləndirən və təhlil edən sahəsidir;

*Televiziya tənqidi televiziyanın aktual problemlərini araşdıran nəzəri və praktik bazaya malik jurnalist yaradıcılığı sahəsidir;

*Televiziya tənqidi televiziyanın reklam və marketinq bazarına təsir güsünə malik televiziya-auditoriya münasibətlərini neytrallaşdıran amildir;

*Televiziya tənqidi sosial sifariş olaraq, telekanallar vasitəsilə tamaşaçının üzərinə yağdırılan aramsız informasiya axınında seçim etməsinə yardımçı olan «kompas» - bələdçidir.

*Teletənqidin əsas predmeti jurnalist və yaradıcı kollektivin əməyinin maddiləşmiş məhsulu olan proqramdır, obyektivi teleinformasiyanın istehlakçısı olan auditoriyanın kütləvi şüurudur.

Nəzəri araşdırmalarda teletənqiddə müxtəlif yanaşma yolları mövcuddur. Alabama universitetinin professoru, Amerikada teletənqidin ən güclü araşırıclarından sayılan S.Batler teleproqramları anlatmağın iki yolunu göstərir:

1. Kütləvi kommunikasiya vasitəsinin tədqiqatı – elmi araşdırma metoduna əsaslanan empirik tədqiqat;
2. Ədəbiyyat, incəsənət, tarix, kino və teatrda istifadə olunan təhlil metoduna əsaslanan analitik tədqiqat – televiziyaşünaslıq (Butler, 2012).

Empirik yanaşma ilə tənqidi yanaşma arasındakı fundamental fərqləri təyin etmək vacibdir. Çünki televiziyanın ilk müstəqil təhlili məhz empirizmin dominantlığı ilə xarakterizə olunub. Empirik yanaşmanın əsas prinsiplərini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. Tənqid olunan obekt haqqında bilik bu obyektin özündədir, tədqiqatçı onu eksperiment və müşahidə vasitəsilə müəyyənləşdirir;

2. Tədqiqatçı obyektivdir, o rəqəmləri uydurmur;

3. Eksperimentlər təbii elmlərdə olduğu kimi təkrarlanan olmalıdır. Yəni eyni prosedurlar oxşar obyektlərə tətbiq olunmaqla eksperimentlər təkrarlanaraq eyni nəticələrə gətirib çıxarmalıdır.

4. Bu nəzəriyyə hipotezalar yaratmaq və ya empirik tədqiqat vasitəsilə əldə olunmuş faktlar haqqında yeni fikirlər yürütmək üçün istifadə olunur. Bundan başqa, toplanmış faktlar yeni nəzəri araşdırmalara yol açmağa bilər.

Tənqidi yanaşma bu cəhətin bəzi detallarını da ehtiva etməklə, interpretasiyanın prinsiplərinə də əsaslanır:

1. Tənqid olunan obekt haqqında bilik tədqiqatçının fenomenlə interpretiv əlaqəsi nəticəsində üzə çıxır. Mənanın yaranması prosesi insan intellektinin müəyyən mətnlə reaksiyasından keçir.

2. Tənqidçilər obyektiv ola bilməz. Onların işinin təbiəti subyektivdir. Tənqidi araşdırmalar tədqiqatçının nəzəri baxışlarını, təlim səviyyəsini və hətta psixoloji durumunu üzə çıxarır.

3. Tənqidi yanaşmalar rəyə əsaslandığına görə təkrarlana bilməz. Yəni, tədqiqatın təkrarlandığı zaman eyni nəticənin alınacağı mütləq deyil.

4. Tənqidi araşdırmaların nəticələri qarışıq, dəyişkən, hətta arabis ziddiyətli ola bilər.

Televiziya proqramlarını interpretasiya etmək – onun mahiyyətini və əhəmiyyətini müəyyənləşdirməkdir. Peşəkar teletənqidçi obekt üzərində işləyərkən bir sıra mərhələləri keçməlidir:

- obyektə intellektual (hətta emosional) səviyyədə məşğul olmaq;

- onun tərkib hissələrini diqqətlə araşdırmaq;

- müəyyən tənqidi fikir yürütmək;

- bütün bunları interpretasiyaya əsaslanan nəzəriyyə və metodun analitik əhəmiyyətinə uyğun təhlil etmək.

S. Batlerin fikrincə, tənqidçilər obyektiv ola bilməz, “çünki onların işinin təbiəti subyektivdir”. Tənqid aktı – nəzəriyyənin işdə tətbiqi prosesidir (Butler, 2012).

Televiziya tənqidi tək-cə TV-də baş verən və TV-nin təsiri ilə həyata keçən prosesləri analiz etmir, yalnız izləyicilərə deyil, televiziyanın özünə də təsir gücünə malikdir (Dautova, 2015, s. 14). Televiziya tənqidi ilə məşğul olan jurnalist teleekranda göstərilən reallıqları təhlil etməklə kifayətlənmir, həm də bu reallıqların TV-də əksinin keyfiyyətini araşdırır. *“Bu gün TV-lər tamaşaçıya çatışmazlıqlardan danışır və onu eşidən azdır”* (Quliyev, 2004, s. 224). Televiziyanın tamaşaçı ilə effektiv ünsiyyətinin qurulmasında Teletənqidin rolu böyükdür.

Bir sözlə, tele məhsulun əsas parametrləri – müəllif mətni, təsvir, mövzuya yanaşma tərzini, işlənmə dərəcəsi, operator işi, aparıcı amili, obyektivlik, operativlik və digər xüsusiyyətlər analiz obyektinə çevrilir. Tənqidi təhlil və qiymətləndirmə televiziya məhsulunun estetik, fəlsəfi və etik dəyərlərini də özündə əks etdirir.

Televiziya tənqidi çox zaman tamaşaçıya doğru informasiyanı seçməkdə, manipulyasiyadan qorunmaqda da yardım edir. Professor Qulu Məhərrəmli yazır ki, *“təbii ki, bütün kütləvi kommunikasiya vasitələrinin, o cümlədən TVnin nəhəng təsir gücü ondan daha çox təbliğat vasitəsi kimi istifadə etməyə səbəb olur”* (Məhərrəmov, 1996, s. 40).

Nəticə

Televiziya tənqidi telejurnalistikanın nəzəriyyəsi ilə təcrübəsinin qovşağında dayanır. Yalnız informativ deyil, eyni zamanda analitik, maarifləndirici, həm də ictimai funksiyaları yerinə yetirərək tamaşaçılara televiziya proqramlarının mədəni dəyərini daha dərinləndirən anlamağa kömək edir. Tənqidi materialları monitorinq edərkən belə nəticəyə gəlmək olar ki, Azərbaycanda televiziya tənqidinin analiz obyektlərini təxminən belə klassifikasiya etmək mümkündür:

- *Teleproqramın süjet xətti, ssenarisi, rejissor işi
- *Sosial, siyasi və mədəni aspektləri
- *Texniki elementlər, məsələn, vizual effektlər, operator işi və montaj
- *Teleproqramın tamaşaçı auditoriyasına və ictimai rəyə təsiri.

Tənqid sadəcə teleməhsulun analizi ilə kifayətlənmir, peşəkar yanaşma və əsaslandırılmış rəylərlə tamaşaçılara tövsiyələr verir. Çağdaş televiziya tənqidi resenziya, məqalə, esselər, yaradıcılarla müsahibələr və hətta podkastlar kimi müxtəlif formatları əhatə edir. Hər bir formatın özünəməxsus məqsədləri və auditoriyası var. Texnoloji inkişaf televiziyalara öz kontentini internet üzərindən müxtəlif platformalara daşımağa imkan yaratdı. Təbii ki, burada auditoriya ilə əlaqə, interaktivliyin artması teleproqramların keyfiyyət göstəricisinə də təsirsiz ötürmədi. Tənqidçilər baxış reytingləri və auditoriya məlumatlarından istifadə edərək tək-cə məzmunun populyarlığını deyil, həm də onun ictimai təsirini öyrənmə bilirlər. Müasir dövrdə

televiziya tənqidçiləri bloqlar, YouTube və sosial şəbəkələr vasitəsilə materiallarını paylaşaraq, yeni epizodlara operativ reaksiya vermək və tamaşaçılarla daha sıx ünsiyyət qurmaq imkanı əldə edirlər. Bütün bunlarla yanaşı, teletənqidin qarşısında bir sıra problemlər durur:

1-Tənqidin əsas problemlərindən biri subyektivlikdir. Tənqidçinin şəxsi fikri çox zaman geniş tamaşaçı auditoriyasının rəyi ilə üst-üstə düşməyə bilər.

2 - Bəzi tənqidçilər media şirkətlərində işlədiklərinə və ya media rəhbərləri ilə müəyyən münasibətlərinə görə təhlillərində tam tərəfsiz ola bilmirlər. Bəzən obyektivliklə kommersiya maraqları arasında ziddiyyətlər yarana bilər.

3 - Kütləvi auditoriya iri həcmli materialları bir növ qəbul etmək istəmir. Məzmun çoxluğu şəraitində tamaşaçılar qısa və sadə tənqid formalarına üstünlük verirlər, bu isə dərin təhlil imkanlarını məhdudlaşdırır.

4 - Daha bir problem teleməkanda maarifləndirici məzmunun azlığı, əyləncənin ön plana gətirilməsi ilə bağlıdır. Bu, birbaşa televiziya tənqidçilərinin obyektini və predmetini zəiflədir.

Son olaraq, qeyd etmək lazımdır ki, televiziya tənqidinin öyrənilməsi kifayət qədər aktualdır, çünki bu gün Azərbaycanda telekanalların o qədər də ürəkaçan olmayan durumu teletənqidin də zəif olduğunu göstərir. Çağdaş informasiya məkanını televiziyasız təsəvvür etmək mümkün olmadığı kimi televiziyanı da prinsipial, peşəkar tənqidsiz düşünmək olmaz.

Ədəbiyyat

Axundov, M. F. (1987). *Bədii və fəlsəfi əsərləri*. Yazıçı.

Belinskiy, I. G. (1955). *Polnoe sobranie soçineniy*. İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR.

Butler, J. G. (2012). *Television: Critical methods and applications*. Routledge.

Dautova, R. V. (2015). *Osnovi televizionnoy kritiki*. Kazanckiy Universitet.

Hüseynova, X. İ. (2014). *Televiziya tənqidi*. Heroqlif.

Quliyev, E. H. (2004). *Televiziya: nəzəriyyə və inkişaf meylləri*. Şərq-Qərb.

Məhərrəmov, Q. M. (1996). *Televiziya haqqında etüdlər*. Azərnəşr.

Məhərrəmov, Q. M. (2000). *Audiovizual nitq*. Elm.

Muratov, S.A. (2016). *Televizionnaya kommunikatsiya na ekrane i za yego predelami: Uchebnik i praktikum dlya vuzov*. Izdatel'stvo Yurayt.

Pushkin, A.S. (1949). *Polnoye sobraniye sochineniy v 10 tomakh*. Izd-vo. YEA SSR.